

פְּנֵיהֶם מִיְּנֻקוֹבֶסְקִי - נְעִים זְמִירוֹת יִשְׂרָאֵל

(1859-1924 — קטעים ממונוגרפיה)

מאת ד"ר צבי וויסלבסקי

א. קנה־המדה

... "נעים זמירות ישראל", "גאון הזמרה העברית" — אלו הן האפיטטים, כנויי־התשבחות שאנו מפורים לו. לדעתי, התהילות הללו אינן מסמלות כראוי את אישיותו הרוחנית של מינקובסקי. הללו דומות למטבעות ישנות שנמחקה כבר צורתן. גדול הוא מינקובסקי ביותר ואין אנו יכולים למדוד אותו באמת־המדה הבינונית והממוצעת. כל כח תרבותי חדש, שמביא עמו תסיסה בחינוך, דורש גם קריטריון חדש.

מינקובסקי הוא הרמב"ם של הנגינה העברית. ומי שלמד בבית מדרשו של מינקובסקי, מי שזכה לחסות תחת כנפי המושה שלו — זהו בודאי יסכים לדעתי ולא יראה בהשוואה זו שום אבק של הגזמה ושום חוצפה כלפי הגאון של היהדות הספרדית.

זה כמה וכמה דורות נטש זוויכוח בין חכמינו: באיזה ספר של הרמב"ם מונח כל כשרונו הפילוסופי והתורני — ב"יד החזקה" או ב"מורה נבוכים" ב"יד החזקה" מופיע הרמב"ם לפנינו בתור סדרן גאוני שמביא בחשבון ומונה מספר לכוכבים, כוכבי־הרוח שתרמו לנו במשך הדורות. ב"מורה נבוכים" הרמב"ם אינו מסתפק רק בסידור התרבות שלנו, בקלאסיפיקציה גרידה. היהדות אינה כבר בעיניו בחזקת סכנה של ילד רך ומפונק שמתחייב בנפשו אם יהא מהלך בדרך יחידי... היהדות היא בעיניו של הרמב"ם כח עלומים שנתבשל ונתבגר די־צרכו; השקפת־חיים כוללת ומקיפה. "סינר האם" של הפרושים כבר עבר זמנו ובמקומו בא "כובע הנחושת" של הגבור היוצא אל המערכה. ומגסה הרמב"ם ב"המורה" להשלים בין היוונות והיהדות ובספרו הגדול הרי ישעיה הנביא ואריסטו נותנים ידיהם זה לזה לאות ברית...

ומה שהביע הרמב"ם במלים העניק לנו מינקובסקי בצלילים. בידו האחת מינקובסקי מסדר את היצירה של החזנות של תקופת העבר, מנשב הימנה את

* זאת היא המסה האחרונה ששלח המנות ל"בצרון".

אבק הדורות ומנקה את חלודת הזקנה. ושוב מופיעה לפנינו שלשלת-החזב של הזמרה והמנגינה שלנו, מופיעה שלשלת יחסין זו ומצנצת בכל „מראה כהן“ שלה.

ובידו השניה הוא מנסה את הנסיון הראשון המוצלח להשלים בין נגינת המזרח, שנשמתו יונקת הימנה ובין נגינת המערב בכל שלל צבעיהן, גוניהן וצליליהן.

לפרדס זה, לשם השלום בין שם ויפת, נכנסו רבים אלא שהציצו ונפגעו. יחיד הוא מינקובסקי שנכנס בשלום ויצא בשלום. „היד התזקה“ של מינקובסקי נראה בהיסטומטיקה שלו. „מורה הנבוכים“ בהרמוניה של נגינת אסיה ואירופה. מינקובסקי הוא, איפוא, „עושה שלום במרומיר“ — השלום הרוחני העומד ברוחו של עולם הנגינה ותזמרה.

ב. חריפות ובקיאות

„לאו כל אדם זוכה לשני שולחנות“ — זהו השולחן לפני אלוקי המוסיקה. לאו כל מחדש ויוצר זוכה להרמוניה הנשגבה שיש בה שני העיקרים היותר יסודיים — האינטואיציה והאירודיציה, או בהטרמינולוגיה שלנו — החריפות הבקיאות — האירודיציה זיכתה אותו בכל אותם כלי הטון שנשתמרו בפרסונאל האינטואיציה, הרעננות והלחות, ששאב וספג מעמקי הנשמה של שורש היהדות. הבקיאות — האירודיציה זיכתה אותו בכל אותם כלי הטון שנשתמרו בפרסונאל של הקולטורה העברית של תקופות שונות ונוסחאות שונות, כדי לפנות את הדרך בשביל המשכת היצירה שלנו.

בנצחג שבעולם, לצערנו, אין החריפות-האינטואיציה מתמלאה אלא מחורבנה של הבקיאות-האירודיציה ולהפך. או „ממשי דקים“ של החריף גרידה או „עבים כשקים“ של הבקי גרידה... סתירה עולמית. אצל מינקובסקי נתאחדו החריפות והבקיאות והיו לחטיבה אחת. איחוד-קודשי, מקרי ופלאי, שאנו פוגשים רק אצל יחידי סגולה, דוגמת ליאונרדו דייווינצ'י וגיטה.

ג. צמיחה וחתירה

שני מיני יוצרים יש: יוצרים חלוצים שמופיעים בהתחלתה של תקופה היסטורית, בחינת „בראשית ברא“ ויוצרים מאספים שבאים בסופה של אותה התקופה, בחינת „סוף דבר הכל נשמע“.

חתימת התקופה החשובה של היהדות הרוסית, שבאה בעטיה של האנדרלמוסיה הסוציאלית, היהדות הרוסית שהכניסה קנינים רחניים חשובים כל כך לאוצר התרבות שלנו — חלה בעת ובעונה אחת עם פטירתם של יוצרים רבים: מנדלי, פרץ, שלום-עליכם, פרישמן, לוינסקי, פרוג ומינקובסקי. כולם עמדו בוויית אחת והתפללו בציבור — זוויית הספרות. יחיד הוא מינקובסקי

שפרש לעצמו בנווית החברה והתפלל ביחידות. בספרות, האמנות והמדע שלנו השתתפו כוחות רבים, בשדה המוסיקה שלנו כמעט רק יחיד — מינקובסקי. רם ונישא פסע מינקובסקי ארוכות וקצרות בשנות חייו בדרך היצירה שלו, אעפ"י שההיסטוריה העמיסה עליו נטל-רב ומשא של דורות שלמים.

ד. "פנה הודה"

אדיסה, זו פומבדיטא של היהדות הרוסית, ששמשה במשך שלשים שנה בתור מקלט הרוח של דורנו — נתרוקנה מתוכנה. מי שמת ומי שנידון לגלות. כשביאליק יצא את העיר והיינו מתאבלים ואומרים: "פנה הודה" — זיק התקחה לא הועם כולו והייתי מנסח ואמר: אל תקרי "פנה הודה" אלא "פני הודה" ... "פני" — זהו כינוי החיבה, סמל החמימות, הערצה ואהבת הלב של ההמון שלנו. מששקעה גם חמתו של מינקובסקי, נתקיימה באמת בנו, יהודי רוסי, הקינה: "פנה הודה, פנה זיווח, פנה הדרה"!

ה. תפילתו של מינקובסקי

הרכוש המוסיקל-רוחני של מינקובסקי הגוה סיכום של שלשה זרמים-שיטות ששלטו בחייו זה אחר זה: חסידות, השכלה ולאומיות. משלשתן, חסידות, השכלה ולאומיות, זכה וגנהה והתפרנס. מהחסידות ירש את הרומנטיקה, עולם-הדמיון והשתפכות הנפש, מההשכלה קיבל קורטוב של הרציאנליזמוס הבריא, אתו הקורטוב בצמצום שאין בו מן החוצפה ואינו דחק את רגלי השכינה ... והלאומיות שחררה את זמרתו מ"ניגון-הנכאים" שנשתלטה במשך שנות הגלות הדיסאון.

"האנזה היהודית", זו שתופסת מקום גדול כל כך אצל כל הזאנים עד מינקובסקי ומשרה על נגינתם בת-קול של שעבוד, של השפלה עצמית, של יאוש גמור הנובע מתוך פורענות שאינה פוסקת — בתפילתו של מינקובסקי "האנזה" זהו התנדפה קמעה-קמעה בזכותה של השפעת הלאומיות, ובטלה לגמרי. תפילתו של מינקובסקי אינה תפילתו של הדיוט שמוכן ומזומן להתאבק בעפר רגליו של "מלך עליון". תפילתו שלו היא תפילתו של בן המתחטא לפני אביו שבשמים.

